

UPPSALA
UNIVERSITET

Olika former av talan i tvistemål

Föreläsning Processrätt
T4, VT 2024
Elisabeth Lehrberg

1

UPPSALA
UNIVERSITET

13 kap RB "Om föremål för talan och talans väckande"

2 taleformer:

A. Fullgörelsetalan – 13:1 RB

B. Fastställsetalan – 13:2 RB

2

2

UPPSALA
UNIVERSITET

Vad vill käranden uppnå med talan?

(I) Fullgörelsetalan, 13:1;

Kan avse:

a) "...åläggande för svaranden att *fullgöra* något..."

b) åläggande för svaranden att *underlåta* eller *tåla* något.

Fullgörelsedom/Förbudsdom: utgör exekutionstitel, 3:1 UB.

3

3

Fullgörelsetalan, 13:1 RB

Talan om åläggande för svaranden att fullgöra något må upptagas till prövning, ehuru tiden för fullgörelsen ej inträtt, då målet avgöres, om

1. fråga är om tid efter annan återkommande fullgörelser, som ej bero av redan lämnat eller framtida vederlag eller vilka på grund av redan lämnat vederlag utgå som pension eller livränta, och någon av dem är förfallen;
2. skyldigheten att fullgöra, inträder först då annan förpliktelse, varom talan väcks i målet, ej fullgöres;

4

3. fråga är om ränta, till dess betalning sker, å förfallen fordran eller om annan tilläggsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen:

4. för käranden är av vikt, att fullgörelse sker å rätt tid, samt särskild anledning förekommer, att svaranden kommer att undandraga sig sådan fullgörelse, eller
5. sådan talan i annat fall än nu sagts enligt lag må väckas.

5

(II) Fastställsetalan, 13:2 RB:

Kan vara:

- a) Positiv
- b) Negativ

Fastställsedom – ej exigibel

6

6

Varför fastställsetalan?

A) Tiden för fullgörelse har ej inträtt (jfr 13:1 RB e contrario).

B) Tiden för fullgörelse har inträtt

- mindre "aggressiv" åtgärd
- grund för ev förlikning
- talan om skadeståndsskyldighet i och för sig. Kostnader för utredande av skadans storlek sparas.

7

7

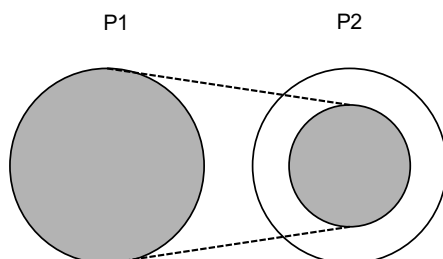

Fastställelsesdomens betydelse i en senare fullgörelseprocess

Fastställelsesdomen har rättskraft, prejudiciell betydelse, i en senare rättegång.

8

8

9

13:2 st 2 RB

I fullgörelseprocess kan om "...sakens prövning [beror] av frågan om visst rättsförhållande, som är stridigt mellan parterna, består eller icke består, ...talan om fastställelse därav upptagas."

10

10

Talan om konstitutiv (eller rättsgestaltande) dom

Avser:

Ett rättsförhållande som enligt lag ej må bestämmas på annat sätt än genom dom (jfr. 18:2 RB).

Ex. Talan om dom på äktenskapsskillnad

11

11

Förutsättningarna för fastställsetalan (processförutsättningar)

(A) Rättsförhållande (13:2 st 1). Rätten avgör ex officio.

Ekelöf : Konkret rättslig relation öh,
Konkret rättsförhållande

Fitger, HD i NJA 2007 s 718: Konkret rättsförhållande mellan parterna

12

12

UPPSALA
UNIVERSITET

Konkret rättsförhållande

- Talan får ej avse enbart en rättsfråga, jfr Unibetfallet, NJA 2007 s 718.
- Talan får inte enbart avse en sakfråga; om en viss faktisk omständighet föreligger eller inte.

13

13

UPPSALA
UNIVERSITET

Fitger:

Talan ska avse fastställande av att en viss **rättsföljd** gäller mellan parterna på den grund som käranden åberopar.

Ekelöf/Edelstam/Pauli:

Talan måste alltid innefatta **minst en rättsföljd**.

14

14

UPPSALA
UNIVERSITET

Om...så

Om försträkningsavtal ingåtts och förfallotidpunkten för återbetalning inträffat **så** ska betalning ske.

15

15

UPPSALA
UNIVERSITET

**Varför minst en bestämd
rättsföljd?**

- annars svårt överblicka de olika
rättsverkningar som domen kan få.

16

UPPSALA
UNIVERSITET

Mellandom

17:5 st 2 RB:
Särskild dom kan ges över ett av flera
tvistiga rättsfakta och även över en fråga
som främst angår rättstillämpningen.

En mellandom får rättskraft endast inom
ramen för den pågående processen, sk
intraprocessuell rättskraft.

17

UPPSALA
UNIVERSITET

**Brist i rättsförhållanderekvisitet –
grund för avvisning?**

Avhjälpt processhinder (materiell
processledning, tolkning)

18

18

 UPPSALA
UNIVERSITET

(B) Ovisshet ska råda om rättsförhållandet och **ovissheten ska lända käranden till förfång (13:2 st 1).**

Ovisshet :

Ekelöf, Lindell:

Bestridande före processen.

Avvisning vid medgivande?

Ekelöf: nej, bifall i dispositiv tvistemål, jfr 42:18 RB.

19

19

 UPPSALA
UNIVERSITET

Ovissheten leder till **förfång** för käranden

NJA II 1943: Begränsning av friheten eller möjligheten för käranden att företa förfoganden som är beroende av rättsförhållandet.

NJA 2007 s 108:

Ovissheten ska begränsa kärandens möjligheter att förfoga över den omtvistade fordringen.

Ekelöf:

Ovissheten ska försvåra kärandens planering av hans ekonomiska verksamhet eller på annat sätt skapa en betydande otrygghet för denne.

Processuellt förfång, risk för preskription (NJA 1998 s 438).

20

20

 UPPSALA
UNIVERSITET

(C) Fastställsetalan ska med hänsyn till omständigheterna framstå som lämplig (NJA 2005 s 517, 2007 s 108, Mark- och miljööverdomstolen M 2626-1114, 2015-01-16 och NJA 2013 s 209 betr. negativ fastställsetalan).

Jfr 13:2 st 1 RB (talan "må" upptagas till prövning)

21

21

UPPSALA
UNIVERSITET

Syftet med fastställsetalan: att genom fastställsedom undanröja det förfång som ovissheten om rättsförhållandet medför.

NJA 2005 s 517: Kan förfånget som ovissheten medför undanröjas om svaranden yrkar jämkning på grund av att denne inte ekonomiskt kan bära ett skadestånd?

22

UPPSALA
UNIVERSITET

NJA 2005 s 517

HD: Olika lösningar när en jämningsfråga ska prövas:

1. I *fastställsetalan*. Kraven på utredning betr. ekonomiska förhållanden som enligt 6 :3 SkL ska påverka skälighetsprövningen får inte ställas för högt (grov uppskattning av skadan godtogs i fallet).
2. I en andra fastställsetalan innan skadans storlek prövas i en ev fullgörelseprocess. Endast undantagsvis.
3. I den efterföljande fullgörelseprocessen.
4. Fastställsetalan avvisas. Endast fullgörelsetalan återstår.

23

UPPSALA
UNIVERSITET

Kan fastställsetalan föras när fullgörelsetalan lika väl kunnat föras?

HD i NJA 2007 s 108

Fastställsetalan ska med hänsyn till omständigheterna framstå som **lämplig** (se även HD i NJA 2005 s 517). Inget absolut hinder för fastställsetalan att skadans storlek kan utredas innan talan väcks (jfr NJA 1987 s 787).

Vid tillåtlighetsbedömningen får beaktas vilka krav som skäligen kan ställas på käranden och vilka olägenheter en prövning kan medföra för svaranden.

24

24

I detta fall hade det inte varit särskilt komplicerat för kåranden att bestämma ersättningsanspråkens storlek.

Svaranden hade dock framställt invändningar till stöd för sitt bestridande i sak. Om han vann fullt bifall till någon av dem blev följden ogillande av käromålet. Först om någon av invändningarna inte godtogs blev det aktuellt att bifalla talan och aktualiserades en fortsatt prövning av skadeståndets storlek. HD ansåg fastställsetalan lämplig.
